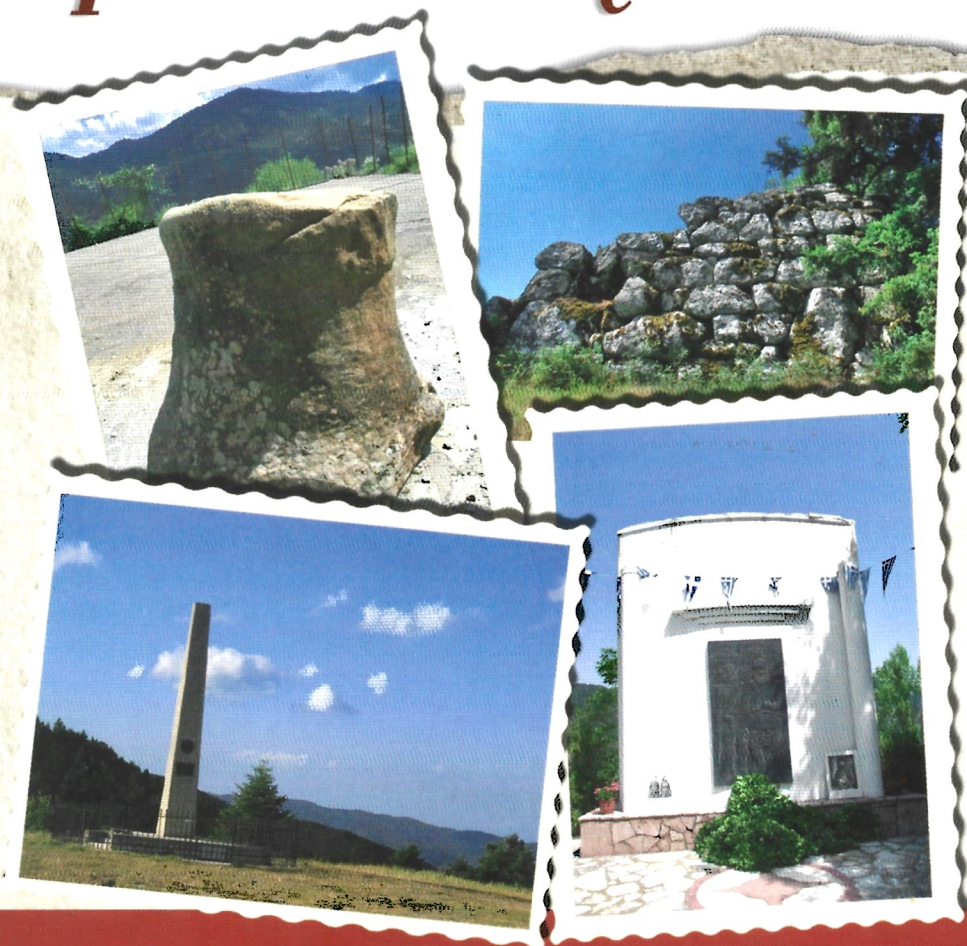


Ιστορία & Ποδητισμός *της περιοχής του Δήμου* *Δομνίστας Ευρυτανίας*



ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ - ΤΟΜΟΣ Α

Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας
23, 24, 25 Ιουλίου 2010

ΑΘΗΝΑ 2010

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Κωνσταντίνος Γ. Πρασσάς

Φιλολόγος

Το Δημοτικό Διαμέρισμα Ψιανών και ο Κρικελλοπόταμος

Α. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ (Δ.Δ.) ΨΙΑΝΩΝ (ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΙΣΤΟΡΙΑ-ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ)

Η περιοχή των Ψιανών, η άλλοτε ομώνυμη Κοινότητα και σήμερα το Δημοτικό Διαμέρισμα Ψιανών, βρίσκεται στη νοτιοανατολική περιοχή της Ευρυτανίας, στο μέσον περίπου της κοιλάδας του Κρικελλοποτάμου. Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής έχει τα γνωρίσματα και τις φυσικές αρετές του περιβάλλοντος της Ευρυτανίας.

Η Ευρυτανία με τα όμορφα ψηλά βουνά, τα πυκνά ελατοδάση, με τα πολλά κρυστάλλινα νερά και την καθαρή και διαυγή ατμόσφαιρα που έχει, θεωρείται η καθαρότερη –η τρίτη κατά σειρά– περιοχή του πλανήτη για το καθαρό φυσικό της περιβάλλον. Το ίδιο καθαρό αλλά και επιβλητικό και εκπληκτικό σε ομορφιά περιβάλλον έχει και η περιοχή Ψιανών και όλη η κοιλάδα του Κρικελλοποτάμου.

Το Δ.Δ. Ψιανών εκτείνεται ανάμεσα στην νότια πλευρά της Καλιακούδας και τη βόρεια πλευρά του όρους «Πλατάνι». Την περιοχή διασχίζει ο Κρικελλοπόταμος από ανατολικά προς τα δυτικά, από τη θέση Μαρίνου μέχρι το φαράγγι της Σκάλας στη γέφυρα Ροσκάς-Στουρνάρας. Συνορεύει ανατολά με τα Δ.Δ. Κρικέλλου και Δομνίστας, δυτικά με τη Ροσκά και τη Στουρνάρα (Δολιανά), βόρεια με το Δ.Δ. Ανιάδας και νότια με το Δ.Δ. Κοκκινόβρυσης (Αιτωλοακαρνανία).

Η περιοχή καλύπτεται στο μεγαλύτερο μέρος της από ελατοδάση σε όλη την αριστερή πλαγιά όπως κυλάει ο Κρικελλοπόταμος (ελατοδάσος του Αγίου Χαραλάμπους και της Καστανούλας). Δεξιά του

Κρικελλοποτάμου στην περιοχή αυτή υπάρχει το ελατοδάσος του Παλαιοχωρίου και του Βυθίσματος.

Τα ελατοδάση διακόπτονται αριστερά και δεξιά του ποταμού από πλαγιές με κοκκινωπούς και επιβλητικούς βράχους, κάθετους στην κοίτη του ποταμού στα περισσότερα σημεία, δημιουργώντας δύο εκπληκτικά φαράγγια στην περιοχή Ψιανών: το φαράγγι κάτω από το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής με διαδρομή από τα Κομματείκα μέχρι το Χαλικόρεμα στα Ψιανά και δεύτερο φαράγγι στη θέση από τη γέφυρα Ψιανών μέχρι τη γέφυρα Ροσκάς-Στουρνάρας (φαράγγι του «Κάκκαβου»).

ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΟΥ Δ.Δ. ΨΙΑΝΩΝ

Στο Δ.Δ. Ψιανών υπάρχουν τρία χωριά: τα Ψιανά, που αποτελούνται από τρεις οικισμούς, το Παλαιοχώρι, τα Αμπέλια και τα Κομματείκα, η Καστανούλα με τον Άγιο Χαράλαμπο και το χωριό Βύθισμα. Από τα χωριά αυτά η Καστανούλα με τον Άγιο Χαράλαμπο βρίσκονται στην αριστερή πλευρά του Κρικελλοποτάμου και τα Ψιανά και το Βύθισμα στη δεξιά πλευρά του ποταμού.

ΤΑ ΨΙΑΝΑ

1. Το Παλαιοχώρι Ψιανών

Το Παλαιοχώρι βρίσκεται στη δυτική πλευρά της «Τούφας», βουνού που αποτελεί παρακλάδι της Καλλιακούδας στην νότια πλευρά της. Ανάμεσα στο Παλαιοχώρι και τα Αμπέλια (κεντρικό οικισμό των Ψιανών) υπάρχει το Χαλικόρεμα.

Πάνω από το Παλαιοχώρι όλη η πλαγιά του βουνού καλύπτεται από πυκνό ελατοδάσος. Στην καρυφογραμμή του βουνού πάνω από τον οικισμό και βόρεια από το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής υπάρχουν υπολείμματα (ερείπια) αρχαίων μνημείων που θα περιγράψουμε στη συνέχεια.

Για το Παλαιοχώρι λέγεται ότι ήταν το «Παλαιό Χωριό» των Ψιανών, το πρώτο χωριό στο χώρο που βρίσκεται ο σημερινός οικισμός. Ιστορικά στοιχεία (φορολογικοί κατάλογοι) αποδεικνύουν πως το Παλαιοχώρι (τα Ψιανά) ήταν κατοικημένο από το 1454 και οι κάτοικοί του πλήρωναν φόρους στους Τούρκους μετά την κατάκτησή τους.

Στο Παλαιοχώρι βρίσκεται η εκκλησία της Αγίας Βαρβάρας, η οποία χρονολογείται απο το τέλος του 16ου και τις αρχές του 17ου αιώνας. Στην εκκλησία υπάρχει εντοιχισμένη λίθινη επιγραφή με δυσανάγνωστη ημερομηνία γύρω στο 1600 μ.Χ. Εδώ βρίσκεται το παλαιό νεκροταφείο των Ψιανών.

Στο νεκροταφείο της Αγίας Βαρβάρας σε κάποια θέση, βρίσκεται ο τάφος του πρωτοκαπετάνιου οπλαρχηγού της Ελληνικής Επανάστασης, του Γιαννάκη Γιολδάση, ο οποίος μετά το τέλος του απελευθερωτικού αγώνα του 1821 εγκαταστάθηκε στο Παλαιοχώρι Ψιανών, όπου ασχολήθηκε με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Μερικά τοπωνύμια στο Παλαιοχώρι μαρτυρούν πως το παλαιό χωριό, τα Ψιανά, και όλη η δραστηριότητα των κατοίκων βρίσκονταν στο ίδιο μέρος που είναι ο σημερινός οικισμός.

Συγκεκριμένα δίπλα στην Αγία Βαρβάρα ο χώρος λέγεται και σήμερα «Χοροστάσι», τοποθεσία ομαλή και έδαφος επίπεδο. Εδώ ίσως γίνονταν χοροί σε εορταστικές εκδηλώσεις, κοντά στην εκκλησία. Ένα άλλο τοπωνύμιο «ο Παλιόμυλος» στο Χαλικόρεμα, κοντά στο Παλαιοχώρι, μας αποκαλύπτει μία άλλη δραστηριότητα των κατοίκων σχετικά με την γεωργική παραγωγή του παλαιού χωριού.

Άλλο τοπωνύμιο στην κορυφή του οικισμού, «το Παλιοκκλήσι», φανερώνει ότι το χωριό παλαιά είχε αρκετούς κατοίκους και σπίτια και δεν επαρκούσε η εκκλησία της Αγίας Βαρβάρας. Η Αγία Βαρβάρα –λένε– το 1823 μετά τη μάχη της Καλλιακούδας, σώθηκε απο θάυμα, όταν οι Τούρκοι έκαψαν τον οικισμό και προσπάθησαν –μάταια– να πυρπολήσουν και την εκκλησία.

Από εδώ, απο το Παλαιοχώρι ξεκίνησαν μερικοί κάτοικοι και δημιούργησαν απέναντι το νέο χωριό (οικισμό) των Ψιανών, τα Αμπέλια.

Στο Παλαιοχώρι σήμερα κατοικούνται περιοδικά έξι κατοικίες.

2. Τα Αμπέλια, ο κεντρικός οικισμός των Ψιανών

Η παράδοση λέει πως ένας Σκλαβούνος και ένας Καραμπέτσας από το Παλαιοχώρι (υπάρχουν ακόμη σήμερα στο Παλαιοχώρι εγκαταλειμμένα χωράφια στη θέση «Σκλαβουνέικα») βρήκαν τα φλουριά (γρόσια) ενός Τούργου Αγά, που με το άλογό του έπεσε στο γκρεμό, την «Φονίσκα», κάτω απο την Αγία Βαρβάρα και σκοτώθηκε. Ήταν ο Αγάς που έκαψε το χωριό το 1823 μετά τη μάχη της Καλλιακούδας. Με τα γρόσια του σκοτωμένου Αγά ο Σκλαβούνος και ο Καραμπέτσας αγόρασαν κτήματα απέναντι στα Αμπέλια (υπήρχαν εκεί χωράφια εύφορα). Ακόμη λέγεται ότι κάποιος Μαντζής από τους

προγόνους της σημερινής οικογένειας, που το σπίτι του ήταν κοντά στην Αγία Βαρβάρα, πήγε και κατοίκησε και εκείνος απέναντι. Έτσι δημιουργήθηκε ο νέος οικισμός, που έγινε το κεντρικό χωριό των Ψιανών. Εκεί υπήρχε πιο εύφορο έδαφος και τα χωράφια ποτίζονταν με άφθονο νερό από το Χαλικόρεμα.

Στα Αμπέλια, στην κορυφή του οικισμού, βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας. Ήταν η κεντρική εκκλησία των Ψιανών στα προηγούμενα χρόνια, όπου γίνονταν οι κυριότερες θρησκευτικές εκδηλώσεις του χωριού, με κεντρική εκδήλωση το πανηγύρι στις 8 Σεπτεμβρίου. Σήμερα το πανηγύρι γίνεται στο κέντρο του οικισμού, όπου κτίστηκε το εκκλησάκι της Ευαγγελίστριας.

Η Παναγία Ψιανών έχει κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο.

Στον κεντρικό οικισμό Ψιανών, τα Αμπέλια, υπάρχουν σήμερα δεκαοκτώ κατοικίες που οι περισσότερες κατοικούνται κατά περιόδους στην διάρκεια του έτους.

3. Τα Κομματέικα

Ο οικισμός Κομματέικα βρίσκεται στην πλαγιά του βουνού ανατολικά της Αγίας Παρασκευής Παλαιοχωρίου, πιο κάτω από τη θέση «Ζαγορά» και φθάνει ως το ποτάμι. Συνδέεται με τον χωματόδρομο Ζαγοράς-Αγίου Χαραλάμπου. Σήμερα ο οικισμός δεν κατοικείται, υπάρχουν όμως εκεί ετοιμόρροπες κατοικίες και ακαλλιέργητα χωράφια, ποτιστικά τα προηγούμενα χρόνια από πηγές στο λεγόμενο «φουρνόρεμα» της Ζαγοράς και κοντά στον οικισμό.

Στα Κομματέικα υπάρχει η μικρή εκκλησία Άγιος Γεώργιος, που ανακαινίστηκε πρόσφατα. Εκεί βρίσκεται το παλαιό μικρό νεκροταφείο του οικισμού.

Η ΚΑΣΤΑΝΟΥΛΑ ΚΑΙ Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

Η Καστανούλα και ο Άγιος Χαραλάμπος (παλαιά τα Σέλισα και η Βοϊδοκοιμηθιά) αποτελούν οικισμούς του Δ.Δ. Ψιανών. Βρίσκονται στη βόρεια πλευρά της οροσειράς «Πλατάνι», απέναντι από τα Ψιανά, μέσα σε ελατοδάσος και καστανοδάσος. Το ελατοδάσος είναι πυκνό και καλύπτει όλη τη βόρεια πλαγιά του βουνού «Πλατάνι» μέχρι την κοίτη του Κρικελλοποτάμου. Αποτελεί μέρος του συνολικού ελατοδάσους του Δήμου Δομνίστας, το οποίο είναι από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας.

Και οι δύο οικισμοί, η Καστανούλα και ο Άγιος Χαράλαμπος, έχουν νεόδμητες κατοικίες και καλή υποδομή. Συνδέονται με τη Δομνίστα και με τη Ροσκά με αμαξωτό δρόμο.

Το ενδιαφέρον για την ιστορία της Καστανούλας είναι ότι εδώ κατοίκησαν μερικοί από τους πρωτοκαπεταναίους της επανάστασης του 1821, τους Γιολδασαίους, που υπήρξαν και προεστοί της περιοχής. Στην Καστανούλα (τα Σέλισα) υπήρχε το τριώροφο και επιβλητικό αρχοντικό των Γιολδασαίων στο κέντρο του χωριού. Πολλοί το θυμούνται ακόμη. Το αρχοντικό αυτό δυστυχώς κάηκε στον Εμφύλιο, όταν το τάγμα του Γανωμένου πυρπόλησε την Καστανούλα και τα Ψιανά (το κεντρικό χωριό), για να μην καταφεύγουν εκεί οι αντάρτες του Εμφυλίου, όταν οι κάτοικοι μετατοπίστηκαν.

Στην Καστανούλα υπάρχουν τρεις εκκλησίες: του Αγίου Χαράλαμπος στον ομώνυμο οικισμό, της Αγίας Βαρβάρας στο κέντρο της Καστανούλας και το μικρό εκκλησάκι της Παναγίας στη θέση «Καμπιά», που γίνεται πανηγύρι στις 8 Σεπτεμβρίου.

ΤΟ ΒΥΘΙΣΜΑ

Το Βύθισμα βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Καλλιακούδας, στο μέσον του δρόμου από Ψιανά προς Ανιάδα-Κρίκελλο. Η περιοχή του χωριού στο μεγαλύτερο μέρος της καλύπτεται από ελατοδάσος.

Το χωριό αποτελείται από δύο οικισμούς, από τον κεντρικό οικισμό Σέλος, όπως ονομαζόταν το χωριό παλαιά, και από τον μικρό οικισμό Καλλιφώνι ή Τσιπετέικα. Το Καλλιφώνι ή Τσιπετέικα βρίσκεται μέσα στο μικρό αλλά επιβλητικό φαράγγι της «Στενής» στο δρόμο από Ψιανά προς Μαρίνου-Κρίκελλο.

Το Βύθισμα (Σέλος) πριν από το 1928, υπήρξε χωριό ακμαίο με αρκετούς κατοίκους, γεωργούς και κτηνοτρόφους. Όμως το 1928 καταστράφηκε από κατολίσθηση, οπότε αρκετοί από τους κατοίκους κατέφυγαν μόνιμα ή ευκαιριακά στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας.

Στο Βύθισμα υπάρχει και ο οικισμός «Ζαπατούνη» στη θέση «Βαθύρεμα» πάνω από το Καλλιφώνι, εγκαταλειμμένος σήμερα. Στον οικισμό αυτόν βρίσκονται μισοερειπωμένα σπίτια και χωράφια ακαλλιέργητα.

Στο Βύθισμα υπάρχουν οι εκκλησίες Άγιος Γεώργιος, στην κορυφή του κεντρικού οικισμού, και η εκκλησία της Παναγίας στο κέντρο του οικισμού. Απέναντι από το Βύθισμα βρίσκεται και το μικρό εκκλησάκι Άγιος Νικόλαος.

Σήμερα το Βύθισμα έχει δεκαεπτά κατοικίες, οι οποίες κατοικούνται περιοδικά στην διάρκεια του έτους.

ΠΡΟΣΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΨΙΑΝΩΝ

1. Σημερινοί δρόμοι

Στην περιοχή Ψιανών υπάρχουν οι παρακάτω δρόμοι, με τους οποίους τα χωριά της περιοχής έχουν επικοινωνία μεταξύ τους και με τα άλλα Δημοτικά Διαμερίσματα:

- α) Με τον δρόμο από Δομνίστα προς Ροσχά-Πρόδρομο συνδέονται οι οικισμοί Άγιος Χαράλαμπος και Καστανούλα. Ο δρόμος είναι χωμάτινος και διασχίζει στο μέσον το ελατοδάσος της Καστανούλας. Είναι δρόμος χωρίς προβλήματα από εδαφικές καταπτώσεις.
- β) Τα Ψιανά (ο κεντρικός οικισμός) και το Παλαιοχώρι επικοινωνούν με το Κρίκελλο και τη Δομνίστα με το δρόμο Ψιανά-Μαρίνου-Κρίκελλο. Ο δρόμος αυτός έχει προβλήματα από καταπτώσεις βράχων στο οδόστρωμα, κυρίως στη θέση Διάσελο-Τσιπετέικα, όπου το έδαφος είναι βραχώδες και πολύ κάθετο. Είναι χωμάτινος δρόμος.
- γ) Τα Ψιανά και το Βύθισμα εξυπηρετούνται μεταξύ τους και προς το Κρίκελλο ή προς την Ανιάδα με τον δρόμο Ψιανά-Βύθισμα-Ανιάδα-Κρίκελλο. Ο δρόμος είναι ασφαλής, γιατί διέρχεται μέσα από ελατοδάσος σε σταθερό έδαφος.
- δ) Τα Ψιανά και το Βύθισμα επικοινωνούν με το Μεγάλο Χωριό με το χωματόδρομο από την θέση «Ράχη-Ζαγορά» (διακλάδωση) προς Καλλιακούδα-Λακώματα-Μεγάλο Χωριό.
- ε) Από τη θέση Ζαγορά Ψιανών υπάρχει διακλάδωση πρόχειρου δρόμου προς το συνοικισμό Κομματέικα και τον Άγιο Χαράλαμπο. Δεν υπάρχει γέφυρα στο ποτάμι για την εξυπηρέτηση του δρόμου.

Το χαρακτηριστικό των δρόμων αυτών είναι ότι για να επικοινωνήσουν τα Ψιανά με την Καστανούλα, πρέπει να γίνει διαδρομή μέσω Δομνίστας! Δεν υπάρχει κάθετος δρόμος στον Κρικελλοπόταμο, που να συνδέει άμεσα τους δύο οικισμούς, παρόλο που η απόσταση είναι πέντε χιλιόμετρα και υπάρχει γέφυρα εκεί κατασκευασμένη από το 1933.

Οι αμαξωτοί δρόμοι της περιοχής Ψιανών κατασκευάστηκαν μετά το 1963. Πρωτεργάτης με τις προσπάθειες και τις φροντίδες του για την κατασκευή τους υπήρξε ο αείμνηστος Γιάννης Βράχας.

2. Παλαιότεροι βατοί δρόμοι

Θα αναφέρουμε τους παλαιότερους βατούς δρόμους της περιοχής Ψιανών. Διότι στα σημεία που δεν συμπίπτουν με τους σημερινούς αμαξωτούς δρόμους, μπορούν, αφού επισκευασθούν, να λειτουργήσουν σαν διαδρομές αναψυχής (τουριστικά μονοπάτια).

Βατοί δρόμοι παλαιά υπήρχαν:

- α) Από τα Ψιανά (Αμπέλια) προς το Παλαιοχώρι-Κομματέικα-Τσιπετέικα (Καλλιφώνι)-Μαρίνου-Κρίκελλο ή Δομνίστα. Ο δρόμος αυτός διέσχιζε το μέσον της ανατολικής πλευράς της Καλλιακούδας.
- β) Από τα Ψιανά προς Ανιάδα ή Μεγάλο Χωριό από την Καλλιακούδα (αυχένα Ταμπουρίων).
- γ) Από τα Ψιανά-Παλαιοχώρι προς το Βύθισμα-Ανιάδα ή Κρίκελλο.
- δ) Από τα Ψιανά προς τη Στουρνάρα μέσω του βουνού της Σκάλας Ψιανών.
- ε) Από τα Ψιανά προς την Καστανούλα πάνω από τη γέφυρα Ψιανών.
- στ) Από το Παλαιοχώρι προς Ανιάδα ή Μεγάλο Χωριό μέσω του αυχένα Ταμπουρίων (Καλλιακούδα).
- ζ) Από τα Κομματέικα προς Άγιο Χαράλαμπο-Καστανούλα-Ροσκά μέσα από το ελατοδάσος στη θέση «Καμπιά».

Οι βατοί αυτοί δρόμοι κατασκευάζονταν όλοι με προσωπική εργασία των κατοίκων των χωριών.

Β. Ο ΚΡΙΚΕΛΛΟΠΟΤΑΜΟΣ, ΕΝΑ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

Τα χωριά της περιοχής Ψιανών έχουν το προνόμιο να βρίσκονται μέσα στην κοιλάδα του Κρικελλοποτάμου, η οποία σαν φυσικό τοπίο έχει τα χαρακτηριστικά τοπίου με απαράμιλλο φυσικό κάλλος. Ο Κρικελλοπόταμος αποτελεί μνημείο της φύσης στην Ευρυτανία.

Σε όλη την περιοχή όπως κυλάει το ποτάμι, από τη γέφυρα της Δομνίστας (και πιο πάνω) μέχρι τη συμβολή του ποταμού με τον Καρπενησιώτη, στα Διπόταμα, οι εναλλαγές του τοπίου είναι εκπληκτικές: Πλούσια ελατοδάση, επιβλητικά φαράγγια, κάθετοι κοκκινωποί βράχοι εναλλάσσονται με ήρεμα τοπία. Και παντού τρέχουν γάργαρα νερά με πρώτο σε καθαρότητα το ίδιο το ποτάμι.

Κατά τμήματα μέσα στην κοιλάδα έχουμε την εξής εικόνα του Κρικελλοποτάμου:

Το τμήμα από τον οικισμό του Μαρίνου μέχρι τον οικισμό Κομματέικα το τοπίο είναι ήρεμο με δάσος στις πλευρές του ποταμού, κυρίως στην αριστερή πλευρά προς τη Σκοπιά.

Από τα Κομματέικα και τον Άγιο Χαράλαμπο μέχρι την Κοντίβα υπάρχουν τέσσερα διαδοχικά φαράγγια μέσα στο ποτάμι.

Στην αρχή αυτής της διαδρομής στην περιοχή Ψιανών υπάρχουν δύο φαράγγια, το φαράγγι της Αγίας Παρασκευής και το φαράγγι της Σκάλας Ψιανών (φαράγγι του «Κάκκαβου»). Πιο κάτω από την περιοχή Ψιανών βρίσκονται τα άλλα δύο συνεχόμενα φαράγγια, το φαράγγι «Πανταβρέχει» και το φαράγγι της Κοντίβας, τα οποία ανήκουν στο Δ.Δ. Ροσκάς.

Μέσα στο φαράγγι της Αγίας Παρασκευής στο Παλαιοχώρι, το 1967 η ΔΕΗ πραγματοποίησε μελέτη για κατασκευή φράγματος στο ποτάμι, με σκοπό την ενίσχυση της υδροδότησης της Αθήνας από το έργο του Μόρνου.

Μετά τη γέφυρα Ψιανών στο φαράγγι του «Κάκκαβου» και στο φαράγγι της Κοντίβας μετά το «Πανταβρέχει», η κοίτη του ποταμού στενεύει τόσο πολύ από τους κάθετους βράχους στις δύο πλευρές του ποταμού, ώστε αναγκάζει τους περιπατητές να κολυμπούν για να προχωρήσουν μέσα απο το ποτάμι ή να περνούν μέσα από τη ροή του ποταμού με δύσκολη προσπάθεια λόγω του βάθους του νερού.

Στη θέση «Πανταβρέχει», από ύψος πενήντα περίπου μέτρων στο δεξιό κάθετο βράχο, το άφθονο νερό μιας πηγής χύνεται στο κενό από ψηλά και σκορπάει σε σχήμα βροχής (εκεί «πάντα βρέχει»), δημιουργώντας εκπληκτικό φαινόμενο! Παλαιά το νερό αυτής της πηγής, πριν χυθεί και σκορπίσει στο κενό, εκεί ψηλά κινούσε νερόμυλο και μαντάνια.

Από την Κοντίβα και πιο κάτω μέχρι την συμβολή με τον ποταμό Καρπενησιώτη το τοπίο της κοιλάδας γίνεται πιο ήρεμο. Υπήρχαν εδώ στα προηγούμενα χρόνια μικροί οικισμοί.

Το τοπίο στον Κρικελλοπόταμο σε όλο το μήκος με τα γάργαρα και δροσερά νερά μπορεί να αποτελέσει διαδρομές αναψυχής μέσα στο ποτάμι, με εναλλαγές κατά τμήματα για τους πεζοπόρους και για όσους ασχολούνται με σπορ υγρού στοιχείου, όταν η στάθμη του ποταμού προσφέρεται για τα σπορ.

Ο Κρικελλοπόταμος, αν αξιοποιηθεί με παρεμβάσεις της πολιτείας, μπορεί να γίνει «η Σαμαριά της Ευρυτανίας»! Είναι γνωστό το φαράγγι της Κρήτης με τους τόσους επισκέπτες. Με την διαφορά ότι εδώ στον Κρικελλοπόταμο υπάρχει περιβάλλον με πλούσια νερά, πυ-

κνά ελατοδάση και εναλλαγές στο τοπίο της κοιλάδας από συνεχόμενα φαράγγια. Και επιπλέον το περιβάλλον στον Κρικελλοπόταμο δεν είναι ερημικό, όπως η Σαμαριά της Κρήτης, αλλά περιοχή κατοικημένη.

Γ. ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΨΙΑΝΩΝ

Η περιοχή των Ψιανών από ιστορική άποψη παρουσιάζει ενδιαφέρον. Πρώτον για τα υπολείμματα των αρχαίων μνημείων που υπάρχουν στις θέσεις «Χτίσμα» και «Ζαγορά» στο Παλαιοχώρι Ψιανών, και δεύτερον για το γεγονός της μεγάλης μάχης που έγινε στην Καλλιακούδα τον Αύγουστο του 1823 μεταξύ των Ελλήνων και των Τουρκαλβανών, για την οποία υπάρχουν σχετικές παραδόσεις και στην περιοχή του Παλαιοχωρίου.

Θα αναφερθούμε στα δύο αυτά ιστορικά στοιχεία και γεγονότα της περιοχής, γιατί θεωρούμε ότι μέχρι σήμερα δεν ερευνήθηκαν και δεν αξιοποιήθηκαν όσο θα έπρεπε: Ο αρχαιολογικός χώρος στο Παλαιοχώρι ήταν εντελώς άγνωστος μέχρι σήμερα. Και η σημασία και αξία της μάχης στην Καλλιακούδα δεν εκτιμήθηκε σωστά. Κυρίως όμως δεν προβλήθηκε κατάλληλα (όσο θα έπρεπε) σαν γεγονός του απελευθερωτικού μας αγώνα, συγκριτικά με πολλά άλλα σημαντικά γεγονότα (μάχες) του 1821.

Και λέγοντας ότι δεν αξιολογήθηκε και δεν προβλήθηκε κατάλληλα η μάχη της Καλλιακούδας, εννοούμε πως δεν τονίσθηκε η σημασίας της μέσα από το μάθημα της ιστορίας στα σχολεία μας και στα σχολικά μας βιβλία.

Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ ΨΙΑΝΩΝ

Οι αρχαιολογικές έρευνες στην Ευρυτανία και ο προσδιορισμός της αρχαίας ιστορίας της βρίσκονται σήμερα σε σημείο χαμηλό. Με τη σκέψη ότι κάποτε και εδώ στην ιδιαίτερη πατρίδα μας την Ευρυτανία, τα αρχαία μνημεία θα τύχουν της προσοχής και του ενδιαφέροντος των ειδικών, όπως γίνεται για τις άλλες περιοχές της Ελλάδας που άκμασε ο ελληνικός πολιτισμός, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια ει-

κώνα και κάποιες σκέψεις για τον αρχαιολογικό χώρο και τα αρχαία μνημεία που βρίσκονται στην περιοχή του Παλαιοχωρίου Ψιανών.

Στην περιοχή του Παλαιοχωρίου Ψιανών, στην δασωμένη από έλατα κορυφογραμμή της Αγίας Παρασκευής, υπάρχουν αρχαία μνημεία, αρχαίο φρούριο και αρχαίοι τάφοι. Στα μνημεία αυτά μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει καμία έρευνα και καμία μελέτη από τις αρχαιολογικές υπηρεσίες.

Κοντά σε αυτά τα μνημεία, στην ανατολική πλευρά του ίδιου βουνού, υπάρχει τοποθεσία με ακαλλιέργητα σήμερα χωράφια, η «Ζαγορά», που και αυτή παρουσιάζει αρχαιολογικό ενδιαφέρον από τα υπολείμματα αρχαίων μνημείων (πήλινα θραύσματα) που διακρίνονται εκεί, και από τις σχετικές παραδόσεις που υπάρχουν στο Παλαιοχώρι για τη «Ζαγορά» («Ζαορά» όπως την ονομάζουν οι ντόπιοι κάτοικοι).

Το Αρχαίο φρούριο

Το αρχαίο φρούριο, το «Χτισμα» όπως το αποκαλούν οι ντόπιοι κάτοικοι, βρίσκεται βόρεια και σε απόσταση πεντακοσίων περίπου μέτρων πάνω από το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής, πάνω στην ίδια κορυφογραμμή.

Βρίσκεται σε περίοπτη και επίκαιρη για την περιοχή θέση, από την οποία εποπτεύεται όλη σχεδόν η κοιλάδα του Κρικελλοποτάμου, μέχρι τη γέφυρα της Δομνίστας ανατολικά και μέχρι την περιοχή του χωριού της Καστανιάς δυτικά, όπως κυλάει ο Κρικελλοπόταμος.

Από το φρούριο σώζεται μόνο ένα τμήμα του τείχους του, το τμήμα προς την ανατολική και τη βόρεια πλευρά του, ύψους έως δέκα περίπου μέτρων.

Το τείχος που σώζεται είναι χτισμένο με ογκόλιθους, που έχουν κανονικό σχήμα και είναι καλά προσαρμοσμένοι μεταξύ τους. Με την κατασκευή και την εικόνα που παρουσιάζει σήμερα το φρούριο δίνει την εντύπωση φρουρίου μυκηναϊκής εποχής ή και παλαιότερης (πελασγικής).

Στην ανατολική πλευρά του φρουρίου το τείχος επεκτείνεται σε μήκος δεκαπέντε περίπου μέτρων, με υπολείμματα θεμελίων και σε ύψος ενός μέτρου. Πέρα από την επέκταση αυτή του τείχους, το έδαφος είναι βραχώδες και πολύ απόκρημνο από την πολύ μεγάλη διάβρωση και την κατολίσθηση του εδάφους σε βαθμό, ώστε να μην μπορεί να προσδιορισθεί ποια ήταν η επέκταση του τείχους σε αυτή την πλευρά του φρουρίου. Αυτό που εντυπωσιάζει σε αυτή την επέκτα-

ση του τείχους είναι η αρτιότητα της οικοδόμησης: το κανονικό, σχεδόν σμιλευμένο, σχήμα των ογκολίθων και η ευθυγραμμισμένη οικοδόμηση, εντυπωσιακή συγκριτικά με την οικοδόμηση του υπόλοιπου φρουρίου. Θα πρέπει επομένως το τμήμα αυτό του φρουρίου να είχε κτισθεί σε διαφορετική-μεταγενέστερη εποχή από το άλλο μέρος του φρουρίου. Τον λόγο έχουν οι ειδικοί να κάνουν τη σύγκριση των δύο τμημάτων και να τα χρονολογήσουν.

Στη βόρεια πλευρά του φρουρίου οι ντόπιοι κάτοικοι τα προηγούμενα χρόνια διέκριναν ίχνη υδραγωγείου (αυλάκι) για τη μεταφορά νερού στο φρούριο από πηγή ή πηγές ίσως της νότιας πλευράς της Καλλιακούδας.

Οι Αρχαίοι τάφοι

Γύρο από το φρούριο, το Χτίσμα, και σε όλη την κορυφογραμμή βόρεια και νότια μέσα στο ελατοδάσος, υπάρχουν υπολείμματα αρχαίων τάφων. Σχεδόν όλοι είναι ανοιχτοί (έχουν συληθεί). Κάθε τάφος είναι κατασκευασμένος από τέσσερες πλάκες σε σχήμα κιβωτίου (κιβωτιόσχημοι τάφοι) σε μέγεθος σχετικά μικρό. Έχουν μήκος περιορισμένο, χαρακτηριστικό στοιχείο τους, που μπορεί να βοηθήσει για την χρονολόγηση των τάφων από τις συνήθειες ταφής της εποχής τους.

Σε όλη την κορυφογραμμή της Αγίας Παρασκευής και του φρουρίου ο αριθμός των τάφων είναι γύρο στους δέκα (όσοι φαίνονται στην επιφάνεια).

Η τοποθεσία (Αρχαία) «Ζαγορά»

Στα ανατολικά του αρχαίου φρουρίου και στο μέσον της ανατολικής πλευράς του βουνού υπάρχει η τοποθεσία «Ζαγορά», όπου σήμερα βρίσκονται ακαλλιέργητα χωράφια.

Οι ντόπιοι κάτοικοι από τα Ψιανά και το Βύθισμα που καλλιεργούσαν εδώ τα προηγούμενα χρόνια, έλεγαν πως στη θέση της «Ζαγοράς» την παλαιά εποχή υπήρχε πολιτεία (πόλη; κωμόπολη;), οικισμός οπωσδήποτε.

Στην επιφάνεια των χωραφιών οι καλλιεργητές παρατηρούσαν θραύσματα από αγγεία και κεραμίδια. Ανέφεραν ακόμη ότι εδώ στην περιοχή της Ζαγοράς βρέθηκαν αρχαία νομίσματα. Κανείς όμως ποτέ δεν παρέδωσε κάτι στους αρμοδίους σαν τεκμήριο της ιστορίας του τόπου στο σημείο αυτό.

Στην ανατολική άκρη των χωραφιών κοντά σε ρέμα υπάρχει το τοπωνύμιο «Φουρνόρεμα», ρέμα-θέση που υπήρχαν (;) φούρνοι! Τι είδος φούρνοι ήταν; Για να λειώνουν μέταλλο; Να ψήνουν κεραμικά; Το τοπωνύμιο μας οδηγεί στη σκέψη ότι η περιοχή της αρχαίας πολιτείας και του φρουρίου είχε εδώ παραγωγική δραστηριότητα την εποχή της ακμής τους.

Παραδόσεις για το Αρχαίο φρούριο

Για το αρχαίο φρούριο, το «Χτίσμα», υπήρχαν δύο τοπικές παραδόσεις (τις μαθαίναμε στην παιδική μας ηλικία απ' τους παππούδες μας):

Η μία παράδοση έλεγε πως μέσα στο «Χτίσμα» υπήρχαν τρία μεγάλα βαρέλια: το ένα με κρασί, το άλλο ήταν γεμάτο με φλουριά (χρυσά νομίσματα) και το τρίτο είχε μέσα ... φίδια! Όποιος επιχειρούσε να σκάψει και να βρει τα τρία βαρέλια, αν τύχαινε να ανοίξει το βαρέλι με τα φλουριά, θα γινόταν πλούσιος! Αν άνοιγε το βαρέλι με το κρασί, θα ήταν λιγότερο τυχερός. Αλλοίμονο όμως αν τύχαινε να ανοίξει πρώτο το βαρέλι με τα φίδια! «Θα τον έτρωγαν τα φίδια»! (φράση στερεότυπη- χαρακτηριστική των απλών ανθρώπων για έναν που κινδύνευε).

Η δεύτερη παράδοση έλεγε ότι εκεί στο «Χτίσμα» υπήρχε ένα «Στοιχειό», θηρίο-φύλακας μιας μεγάλης πηγής κοντά στο φρούριο. Ήταν το «Στοιχειό» των Ψιανών.

Απέναντι στην Καστανούλα (τα Σέλισα όπως έλεγαν τότε το χωριό) υπήρχε το «Στοιχειό» της Καστανούλας. Τα δύο Στοιχειά πάλεψαν για την πηγή, ποιο από τα δύο θα την πάρει και θα την έχει στη δική του επικράτεια. Κανένα όμως από τα δύο θηρία δεν νίκησε και το νερό της πηγής έμεινε κάτω στο ποτάμι: Είναι η μεγάλη πηγή δεξιά στον Κρικελλοπόταμο, στη ρίζα του βράχου, που σήμερα τη λένε «το λεεινό νερό» (η ετυμολογία της λέξης με συμπερασμό: το νερό της πηγής που δεν είναι καλό).

Για ποιο λόγο άραγε στο παρελθόν οι κάτοικοι ονόμασαν την πηγή αυτή στο ποτάμι «Ελεεινό νερό», δηλαδή πηγή που το νερό της δεν είναι καλό; Μήπως η ονομασία είχε σχέση με το γεγονός ότι οι πηγές που υπήρχαν και τροφοδοτούσαν τους κατοίκους της περιοχής και του φρουρίου είχαν στερέψει κάποτε λόγω αλλαγών στο περιβάλλον –κυρίως εδαφικών– οδηγώντας την δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής σε παρακμή;

Σκέψεις και συμπεράσματα για τα αρχαία μνημεία στα Ψιανά

α) Πρώτη σκέψη για τα τρία βαρέλια του φρουρίου και την μεγάλη πηγή:

Οι δύο παραδόσεις για το αρχαίο φρούριο (τα τρία βαρέλια και το Στοιχειό της πηγής), δείχνουν με ποιόν τρόπο, πώς μεταφέρεται και καλλιεργείται στη σκέψη και τη συνείδηση των ανθρώπων το προνόμιο μιάς (μοναρχικής υποτίθεται) εξουσίας να απολαμβάνει προνομιακά τα αγαθά της ζωής, αφού τα συσσωρεύσει σε χώρο ασφαλή: Ο ηγεμόνας της πολύ μακρινής εποχής, οχυρωμένος εκεί στο φρούριο και δεσπόζοντας στην περιοχή, εξουσίαζε τους κατοίκους της, οι οποίοι φαίνεται πως είχαν παραγωγική δραστηριότητα και οργανωμένη ζωή.

Η παράδοση για τα δύο Στοιχειά και την μεγάλη πηγή στο ποτάμι ίσως απηχεί το γεγονός της παρακμής ενός τόπου και των κατοίκων του στην πορεία του χρόνου, όταν οι συνθήκες του περιβάλλοντος αλλάζουν (παρακμάζουν).

β) Δεύτερη σκέψη για την εικόνα και την κατάσταση του περιβάλλοντος γύρω από το φρούριο στους αρχαιότατους χρόνους:

Η περιοχή του φρουρίου και της «Ζαγοράς» στους αρχαιότατους χρόνους ήταν βέβαια έδαφος ορεινό, ήταν όμως πιο ομαλό, γιατί δεν είχε υποστεί τις κατολισθήσεις (που φαίνονται σήμερα) και τη διάβρωση του εδάφους μέσα στο χρόνο. Σε πέντε χαρακτηριστικές τοποθεσίες, προς το Παλαιοχώρι, προς το Βύθισμα και τη Ζαγορά το έδαφος από το ύψος της κορυφογραμμής έχει κατολισθήσει πολύ χαμηλά, δημιουργώντας έδαφος «καθισμένο», «τα καθίσματα», όπως τα ονομάζουν οι ντόπιοι κάτοικοι. Τότε που το έδαφος δεν είχε κατολισθήσει, το περιβάλλον είχε διαφορετική εικόνα. Στην πλευρά της Καλλιακούδας, προς το μέρος της Ανιάδας, το έδαφος είναι και σήμερα ομαλό. Το φρούριο επομένως είχε κτισθεί σε περιοχή που το έδαφος είχε τις δυνατότητες να τρέφει κατοίκους και να συντηρεί οικισμούς. Γιατί ήταν μεν ορεινό, όμως ήταν ομαλό, με πυκνά δάση και πηγές, κατάλληλο να αναπτύσσουν οι άνθρωποι τη γεωργία και την κτηνοτροφία και να κυνηγούν.

Η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί σήμερα να μας δώσει την εικόνα του εδάφους της περιοχής κατά την εποχή της ακμής του φρουρίου, με τη μέθοδο της προσομοίωσης, με εικονική επαναφορά των κατολισθήσεων στην αρχική τους θέση (των αρχαίων χρόνων).

γ) Η μυθολογία στο πρόσωπο του μυθικού Ηρακλή συνδέει με όμοιο τρόπο τη ζωή των Ελλήνων της ορεινής Αρχαίας Ελλάδας και τον πολιτισμό τους με τη ζωή και τον πολιτισμό των υπολοίπων Ελλήνων. Μιλούμε μεταφορικά. Ο μυθικός ήρωας Ηρακλής με τους άθλους του, με τη δράση και το παράδειγμά του δεν ξεχώρισε τους Έλληνες, αλλά τους βοήθησε να αναπτύξουν τον πολιτισμό τους. Το όνομά του μαζί με τις άλλες περιοχές της Αρχαίας Ελλάδας συνδέθηκε και με την ορεινή Ελλάδα: Στην ορεινή Ελλάδα είχε τον θάνατό του!

Επομένως ο μυθικός Ηρακλής θα πρέπει να είχε βοηθήσει και τους ορεινούς Αρχαίους Έλληνες να προοδεύσουν. Να κτίζουν και εδώ (στην Ευρυτανία) φρούρια και να δημιουργούν αντίστοιχο πολιτισμό! Για το λόγο αυτό πρέπει να διερωτηθούμε: Κάτω από ποιες συνθήκες και για ποιους σκοπούς κτίσθηκε π.χ. το αρχαίο φρούριο στο Παλαιοχώρι Ψιανών; Ποιά πολιτιστική δραστηριότητα των Αρχαίων Ευρυτάνων άφησε κατάλοιπα μνημεία της ιστορίας τους, όπως η περικεφαλαία που βρέθηκε στου Στάβλους, ο αρχαίος τάφος στο Κρίκελλο όταν γινόταν διάνοιξη αμαξωτού δρόμου, τα τείχη του Φαντίου και τόσα άλλα;

Οι ειδικοί της αρχαιολογικής υπηρεσίας οφείλουν να ερευνήσουν και να μελετήσουν τα υπολείμματα των αρχαίων μνημείων, όπου υπάρχουν στην Ευρυτανία (επομένως και στο Παλαιοχώρι Ψιανών) και να φωτίσουν την Αρχαία ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας μας.

Υστερόγραφο για τα Αρχαία μνημεία στα Ψιανά

Κατάγομαι από το Παλαιοχώρι Ψιανών. Οι παραπάνω σκέψεις και η περιγραφή που κάνω δεν έχουν τη φιλοδοξία του ειδικού. Είναι η έντονη και βαθιά ριζωμένη στην ψυχή μου εικόνα των μνημείων και τα βιώματα που έχω από τα παιδικά μου χρόνια! Όταν με απορία αντίκριζα το αρχαίο κάστρο, «το Χτίσμα» και τους διάσπαρτους συλημένους τάφους! Είναι και η αγωνία που με κατέχει, τότε επιτέλους αυτά τα μνημεία, τα εντελώς άγνωστα πριν από λίγα χρόνια, θα γίνουν αντικείμενο έρευνας και μελέτης από τους ειδικούς! Γιατί και στο παρελθόν αλλά και σήμερα η σκαπάνη (όχι των αρχαιολόγων, αλλά) των απλών ανθρώπων του μόχθου συμβαίνει να ξεθάβει αντικείμενα από την ζωή των Αρχαίων Ελλήνων, την αξία των οποίων η άγνοια των απλών ανθρώπων δεν μπορεί να εκτιμήσει. Με αποτέλεσμα πολλά αρχαία αντικείμενα μεγάλης ιστορικής αξίας να θεωρούνται απλά αντικείμενα και να χάνονται.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΨΙΑΝΩΝ

Θα αναφερθούμε σε δύο γεγονότα της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας στην περιοχή Ψιανών λόγω της ιστορικής τους σημασίας. Στην ιστορική μάχη της Καλλιακούδας τον Αύγουστο του 1823 και στην Εθνική Αντίσταση στην περιοχή κατά τη διάρκεια της Κατοχής 1941-1944.

1. Η μάχη της Καλλιακούδας, 28 και 29 Αυγούστου 1823

Ο χώρος της ιστορικής μάχης της Καλλιακούδας δεν ανήκει στην περιοχή Ψιανών. Θα αναφερθούμε όμως στα γεγονότα της μάχης, γιατί υπάρχουν θέσεις και τοπωνύμια στη περιοχή Ψιανών και Βυθίσματος που σχετίζονται με τη συνέχεια των γεγονότων έπειτα από τη μάχη.

Στη μάχη της Καλλιακούδας επί δύο ημέρες, στις 28 και 29 Αυγούστου του 1823 δυόμισυ χιλιάδες (2.500) Έλληνες από όλη την επαναστατημένη Ελλάδα πολέμουσαν εναντίον έξι και πλέον χιλιάδων (6.000) Τουρκαλβανών υπό τον Σκόντρα, οι οποίοι έπειτα από σχέδιο του Σουλτάνου προχωρούσαν ακάθεκτοι μέσω της Δυτικής Ελλάδας να καταλάβουν το Μεσολόγγι και περνώντας στην Πελοπόννησο να καταπνίξουν την Επανάσταση.

Επί δύο ημέρες οι Έλληνες αντιμετώπιζαν με επιτυχία τους Τουρκαλβανούς και η νίκη τους θα ήταν μεγάλη, εάν την δεύτερη ημέρα της μάχης δεν είχαν δεχθεί επίθεση τετρακοσίων (400) Τουρκαλβανών από τα νότια τους.

Οι τετρακόσιοι Τουρκαλβανοί είχαν περάσει από απόκρημνη διάβαση στη δυτική πλευρά τη Καλλιακούδας και βρέθηκαν στα νότια των Ελλήνων.

Στην απόκρημνη εκείνη διάβαση ο αρχηγός των Ελλήνων Ζυγούρης Τζαβέλλας είχε τοποθετήσει να την φυλάξουν διακόσιους (200) Έλληνες πολεμιστές με επικεφαλής δύο ντόπιους οπλαρχηγούς, τον Γιαννάκη Γιολδάση και τον Σιαδήμα, οι οποίοι γνώριζαν καλά το έδαφος της Καλλιακούδας.

Κυκλωμένοι οι Έλληνες αναγκάστηκαν να επιχειρήσουν ηρωική έξοδο, κατά την οποία φονεύθηκαν διακόσιοι Έλληνες και μαζί με αυτούς και ο αρχηγός τους Ζυγούρης Τζαβέλλας. Έτσι η μάχη χάθηκε απο στρατηγικό λάθος τακτικής (έλλειψη συντονισμού των αμυνόμενων Ελλήνων) και απο σκόπιμη στρατηγική παράλειψη των δύο υπευθύνων που ορίστηκαν να φυλάξουν την απόκρημνη διάβαση στα

νώτα των Ελλήνων. Την κατηγορία διατύπωσαν με επιστολή τους προς τον Ανδρέα Ζαΐμη στο Ναύπλιο την 1η Σεπτεμβρίου 1823 από την Οξεία την Αγριώτικη τέσσερες διασωθέντες Πελοποννήσιοι της μάχης στην Καλλιακούδα, ο Δήμος Σκαλτσάς, ο Ανδρέας Λόντος, ο Βασίλης Πετιμεζάς και ο Μήτσος Κοντογιάννης.

Την ίδια κατηγορία εναντίον των υπευθύνων, που ορίστηκαν να φυλάξουν την απόκρυμνη διάβαση, διατυπώνει στα απομνημονεύματά του και ο Κωνσταντίνος Μεταξάς, κυβερνήτης (Επαρχος) τότε της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας στο Μεσολόγγι.

Ο ιστορικός Διονύσιος Κόκκινος στην Ιστορία του της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος 6ος, σελ. 450-456, εξιστορεί το γεγονός και τα αίτια της ήττας παραθέτοντας και την επιστολή των τεσσάρων αγωνιστών που έστειλαν στην Κυβέρνηση από την Οξεία την Αγριώτικη. Η ίδια άποψη διατυπώνεται και στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τόμος ΙΒ' «Η Ελληνική Επανάσταση», σελ. 304.

Η μάχη της Καλλιακούδας, αν δεν είχε τη δραματική για τους Έλληνες κατάληξη για τους λόγους που οι ίδιοι διατύπωσαν στην επιστολή τους προς την Επαναστατική Κυβέρνηση, θα ήταν για τους Έλληνες νίκη εφάμιλλη με την νίκη στα Δερβενάκια το 1822, με την καταστροφή της στρατιάς του Δράμαλη. Ίσως ο επαναστατικός αγώνας των Ελλήνων να είχε τελειώσει ενωρίτερα. Από την άποψη αυτή η ιστορική αξία της μάχης δεν έχει τονισθεί επίσημα μέχρι τώρα. Και εννοώ μέσα από το μάθημα της ιστορίας στα σχολεία μας και τα σχολικά μας βιβλία.

2. Παραδόσεις στο Παλαιοχώρι Ψιανών για τα γεγονότα μετά τη μάχη της Καλλιακούδας

Κατά την υποχώρησή τους προς τα ανατολικά η παράδοση στο Παλαιοχώρι λέει πως οι Έλληνες πολέμησαν σε δύο τοποθεσίες της περιοχής Ψιανών. Η μία ήταν στη θέση «Ταμπούρια», στον αυχένα του δρόμου από το Βύθισμα προς την Ανιάδα, και η δεύτερη τοποθεσία ήταν στη θέση «της Θανάσως», οχυρό και επίκαιρο σημείο στο διάσελο Ψιανών, την «Τούφα», όπως λέγεται το βουνό πάνω από το Παλαιοχώρι.

Στην οχυρή τοποθεσία «της Θανάσως», οι ντόπιοι κάτοικοι διηγούνταν ότι έβλεπαν στην επιφάνεια του εδάφους θριμματισμένα οστά από τους νεκρούς πολεμιστές της μάχης.

Η παράδοση ακόμη λέει ότι, όταν οι Τούρκοι έφθασαν στο Πα-

λαιοχώρι, το έκαψαν, εκτός από το σπίτι –αρχοντικό των Φωλαίων (σήμερα το σπίτι αυτό σώζεται μισοερειπωμένο στην τοποθεσία Μουριές). Στο σπίτι των Φωλαίων κατέλυσε τότε ο Τούρκος επικεφαλής (Αγάς) και προσπάθησε να πυρπολήσει και την Αγία Βαρβάρα χωρίς να το πετύχει.

Από το Παλαιοχώρι ο Τούρκος Αγάς προσπάθησε να περάσει στην Καστανούλα (τότε Σέλισα) μέσα απο το Χαλικόρεμα, έπεσε όμως με το άλογό του στο γκρεμό στη θέση «Φονίσκα» και σκοτώθηκε. Αυτό θεωρήθηκε αργότερα θαύμα της Αγίας Βαρβάρας.

Τα γρόσια (χρήματα) του σκοτωμένου Τούρκου βρήκαν ένας Σκλαβούνος και ένας Καραμπέτσας απο το Παλαιοχώρι και με αυτά αγόρασαν κτήματα απέναντι στα Αμπέλια όπου εγκαταστάθηκαν.

Από τότε άρχισε να δημιουργείται το νέο χωριό, ο οικισμός των Ψιανών, τα Αμπέλια.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΨΙΑΝΩΝ

Η περιοχή των Ψιανών στην Εθνική Αντίσταση 1941-1944 υπήρξε χώρος οργάνωσης και δράσης στον αγώνα κατά των κατακτητών λόγω της διάταξης και της διαμόρφωσης του ορεινού εδάφους. Ο τόπος εδώ είχε την τύχη και το προνόμιο να μην γνωρίσουν οι κάτοικοί του την βαρβαρότητα των Γερμανών κατακτητών. Ποτέ δεν πάτησαν την περιοχή των Ψιανών Γερμανοί στρατιώτες.

Από την περιοχή ετούτη (Δομνίστα Ευρυτανίας, Άνοιξη του 1942) ξεκίνησε η Εθνική Αντίσταση με τον Άρη Βελουχιώτη. Το χωριό Ψιανά έδωσε και στελέχη της Εθνικής Αντίστασης, τον αείμνηστο δασκαλο Γιάννη Βράχα μαζί με τη σύζυγό του Βασιλική Βράχα, δασκάλα. Από τα Ψιανά επίσης πήρε μέρος στον αγώνα κατά των κατακτητών και ο Θεόδωρος Ασημάκης, μαχητής του ΕΛΑΣ και σαμποτέρ εναντίον των Γερμανών.

Δ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΨΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΡΙΚΕΛΛΟΠΟΤΑΜΟ

Τα τρία χωριά της περιοχής Ψιανών και ευρύτερα όλη η περιοχή του Κρικελλοποτάμου αντιμετωπίζουν σήμερα το πρόβλημα της πρόσβασης με τους δρόμους που υπάρχουν. Είναι ανάγκη να προγραμματι-

σθούν επεμβάσεις στις αρτηρίες που υπάρχουν προς τα χωριά, και να ολοκληρωθεί η σύνδεση των οικισμών με νέες διανοίξεις δρόμων.

Ολόκληρη η κοιλάδα του Κρικελλοποτάμου, από τη γέφυρα της Δομνίστας μέχρι την Κοντίβα και πιο κάτω, δίνει τη δυνατότητα στα χωριά που βρίσκονται εκεί να αναπτυχθούν και να αξιοποιηθούν με τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες που τους παρέχει το απαράμιλλο σε ομορφιά φυσικό περιβάλλον.

Υπάρχουν δυνατότητες επιστροφής των ανθρώπων στην περιοχή!

Χωρίς να θέλουμε να γίνουμε ρομαντικοί και ονειροπόλοι, τα χωριά του Κρικελλοποτάμου, αν αξιοποιήσουν τις δυνατότητες του φυσικού τους περιβάλλοντος, αν αποκτήσουν ασφαλείς και ασφαλιστρομένους δρόμους και ανεκτή υποδομή, μπορούν να θρέψουν νέους ανθρώπους: Να αναπτύξουν τη γεωργία (υπάρχει έδαφος εύφορο - ας είναι ορεινό - και άφθονο νερό), την κτηνοτροφία, την ιχθυοκαλλιέργεια (πέστροφες στα δροσερά νερά) και τον τουρισμό, μέσα στην απαράμιλλη φύση του Ευρυτανικού περιβάλλοντος!

Στη σημερινή εποχή των ραγδαίων αλλαγών, των ανατροπών και των προβλημάτων της παγκοσμιοποίησης είναι αναγκαία η επιστροφή των ανθρώπων στη φύση και η συμφιλίωση μαζί της. Πρώτη και αναγκαία προϋπόθεση για τον Κρικελλοπόταμο η οδοποιΐα!

Για το «ποιά ανάπτυξη και ποιά αξιοποίηση» μπορεί να έχει ο Κρικελλοπόταμος, αποδεικνύει το εξής γεγονός: Πριν από λίγα χρόνια οι Ισραηλινοί πρώτοι είχαν ανακαλύψει το απαράμιλλο και εκπληκτικό φυσικό περιβάλλον και φαινόμενο «το Πάντα-βρέχει» και άρχισαν να το επισκέπτονται! Μάλιστα μέσα απο τον κακοτράχαλο δρόμο της Καλλιακούδας προς τη Στουρνάρα, με τα σύγχρονα αυτοκίνητά τους.

Το λόγο πλέον έχει η πολιτεία να δημιουργήσει στην όμορφη, την εκπληκτική περιοχή του Κρικελλοποτάμου, υποδομές!

Η ανάπτυξη της περιοχής θα οδηγήσει και στο ενδιαφέρον για τη μελέτη και την έρευνα των αρχαίων μνημείων και την ιστορία της περιοχής. Διότι υπολείμματα αρχαίων μνημείων και χώροι με αρχαιολογικό ενδιαφέρον δεν υπάρχουν μόνο στο Παλαιοχώρι Ψιανών αλλά και στην Ροσκά, ακόμη και στην Κοντίβα.

Υπάρχουν επίσης τοπωνύμια τα οποία πρέπει να προσδιορισθούν ιστορικά, όπως είναι το τοπωνύμιο «Ελληνικά» στο Παλαιοχώρι. Σε αντίθεση με ποιά άλλη τοποθεσία στην περιοχή ονομάσθηκε η θέση «Ελληνικά»;

Τοπωνύμιο με την ίδια ονομασία «Ελληνικά» υπάρχει και στη Ροσκά.

Το όνομα «Ροσκά» είναι παραφθορά της λέξης «Ρώσσικα» > Ρώσκα > Ροσκά, που σήμαινε τοποθεσία διαφορετική στην περιοχή του χωριού από την τοποθεσία «Ελληνικά». Την ίδια ιστορική βαρύτητα έχει και το τοπωνύμιο «Πλανοβίτσα» στην περιοχή του Βυθίσματος. Επιπλέον λέξεις της ομιλουμένης στην περιοχή μπορούν να προσδιορισθούν ιστορικά, όπως οι λέξεις «οβορός» (αυλή), «σαρμανίτσα» (κούνια του μωρού) κ.ά.

ΨΗΦΙΑΚΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΖΗΝΕΛΗΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2023